
Un conflicte entre Sant Climent Sescebes i Espolla durant la guerra civil catalana del segle XV

Per ENRIC BASSEGODA i PINEDA*
FRANCISCO J. RODRÍGUEZ RISQUETE*

La guerra civil catalana del segle XV fou un conflicte que enfrontà el rei Joan II d'Aragó, un personatge tan hàbil com autoritari, format en les guerres nobiliàries castellanes de la primera meitat del segle XV, contra el patriciat oligàrquic de Barcelona i, per extensió, de la resta de ciutats del Principat, juntament amb una part de la noblesa, zelosos per protegir les constitucions i els furs de Catalunya. De tota manera, aquesta és una explicació simple per un conflicte que va tenir moltes més causes, lligades a les crisis de les societats baixmedievales, com són els problemes remences al camp i la dicotomia de classes a les ciutats, entre altres. Fou una guerra llarga i cruenta, que arribà a esgotar el país i deixar-lo en una posició poc esperançadora per afrontar els canvis de l'edat moderna que s'anaven gestant. Més de deu anys separen l'inici del primer setge de Girona el maig de 1462 de les Capitulacions de Pedralbes de l'octubre de 1472, i encara cal sumar-hi l'epíleg que suposaren les guerres del Rosselló de 1472-1475, que no fou completament recuperat fins al 1493, ja en temps de Ferran el Catòlic. Malauradament, no comptem amb cap estudi crític i complet d'un període tan important de la nostra història; només en tenim alguns (molt dignes, val a dir) d'episodis més aviat puntuals del conflicte.⁽¹⁾ Tampoc és voluntat d'aquestes pàgines descriure el conflicte en terres de l'actual Alt Empordà, però sí que pretenem il·lustrar un petit episodi que

* Els autors d'aquest article gaudeixen d'una beca predoctoral de la Generalitat de Catalunya i formen part del projecte de recerca BFF 2001-1200 del Ministeri de Ciència i Tecnologia.

1. Qui inicià els estudis sobre la guerra civil en terres gironines fou CHÍA, Julià de, dins els seus *Bandos y bandoleros en Gerona. Apuntes históricos desde el siglo XIV hasta mediados del XVII*, Imprenta y librería de Paciano Torres, Girona, 1888-1890. COLL JULIÀ, Núria, a *Doña Juana Enríquez, lugarteniente real en Cataluña (1461-1468)*, Madrid, CSIC, 1953, 2 vols., ens ofereix un coneixement molt profund i documentat de l'època en què la reina Joana Enríquez fou lloctinent del rei a Catalunya, dels moviments que portaren a la guerra i dels primers moments d'aquesta. Després van venir els estudis de SOBREQUÉS i VIDAL, Santiago, imprescindibles per estudiar la Guerra Civil en general i una visió particular en terres empordaneses. Els seus articles sobre la guerra els trobem recollits a *La guerra civil catalana del segle XV*, Barcelona, Edicions 62, 1973, 2 vols. En aquest llibre també trobem la tesi doctoral del seu fill, SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume, titulada *Enric IV de Castella, senyor del Principat de Catalunya*. A més, són de gran utilitat els treballs del mateix SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume, *Catálogo de la cancellería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)*, CSIC, Barcelona, 1975, y [J.E. Martínez Ferrando], *Catálogo de la documentación de la cancellería regia de Pedro de Portugal (1464-1466)*, Dirección General de Archivos y Bibliotecas, Madrid, 1953-1954, 2 vols.

ocorregué en aquestes contrades en el marc d'una guerra que afectava gran part del Principat de Catalunya.

Sant Climent Sescebes i Espolla eren dos municipis autònoms al segle XV, que formaven part d'una mateixa batllia, amb un notari i un batlle comuns. Tanmateix, cada poble tenia la seva pròpia universitat amb unes atribucions prou àmplies, com la pròpia elecció de cònsols i consellers, oïdors de comptes, síndics judicials, mostassaf, etc. L'assignació d'aquesta batllia a una unitat superior no estava massa clara; Sobrequés la situava al vescomtat de Rocabertí, però tenia els seus dubtes.⁽²⁾ En la col·lecció de documents extrets de l'Arxiu de la Corona d'Aragó sobre el conflicte entre aquests dos pobles que aquí presentem, observem un primer document on les dues universitats demanen la confirmació d'uns privilegis al rei Joan II.⁽³⁾ Aquest document, datat a Barcelona el 5 de desembre de 1458, s'inicia amb la situació física i jurídica d'aquests "castrorum Santi Clementis et de Spolla, sitorum fra terminos comitatis Impuriarum". Continua amb l'exposició dels deu punts que vol que li siguin atorgats de nou, perquè els pobles estan situats en un lloc agrest i de vida difícil. D'aquest document en destaquem els punts següents: si algú és bandejat de Castelló i després és recollit al castell de Sant Climent o a la universitat d'Espolla, s'ordena que no es faci res en contra d'aquests llocs si no hi ha hagut una notificació en contra del bandejat. Aquest punt mostra clarament a quina jurisdicció pertanyia. Quedem-nos també amb el fet que Sant Climent era "castrorum", és a dir, que tenia una muralla, mentre que Espolla només era universitat, un poble sense defensa; més endavant veurem la importància d'aquest fet. A més a més, el punt que segueix demana el manteniment dels privilegis atorgats pels antics comtes i que els oficials del rei els respectin. La referència als antics comtes ens remet, evidentment, als d'Empúries.

El comtat d'Empúries es va incorporar a la corona el 1402 quan se n'extingí la segona dinastia comtal. Però ben aviat, el 1409, el rei Martí va haver-lo d'empenyorar a la Generalitat de Catalunya per la quantitat de 55.000 florins. La corona només es reservava l'alta sobirania i la resta de decisions les prenia el nou titular del comtat. Temps després, Alfons el Magnànim va atorgar el títol de comte d'Empúries al seu germà Enric, que morí el 1445, i el títol va retornar a la corona. També fou el rei Alfons qui aconseguí recuperar els drets del comtat el 1456 i el 1457, que des de feia 15 anys estaven en mans de la ciutat de Barcelona, i el donava al seu nebot, l'infant Fortuna, duc de Sogorb, tot i comptar amb una forta oposició de la ciutat de Castelló d'Empúries. És normal que amb aquest canvi de mans els pobles de Sant Climent i Espolla volguessin mantenir els seus drets i, si podia ser, assolir-ne de nous. El rei, que des de 1458 ja era Joan II, molt conciliador, va accedir a totes les peticions dels dos pobles.

2. SOBREQUÉS i VIDAL, Santiago, *La guerra civil catalana del segle XV*, Edicions 62, Barcelona, 1973, vol. 2, pàg. 126. També a *Jofre VIII de Rocabertí, señor de Peralada y el ocase de la Edad Media en el Alto Ampurdán*, Ediciones del Palacio de Peralada, Peralada, 1955, pàg. XX.

3. ACA, Cancelleria, reg. 3364, fol. 31. Vegeu el document número I on es reproduïx la totalitat d'aquesta carta.

Una altra dada que ens permet afirmar que aquests dos pobles pertanyien al comtat d'Empúries i no al vescomtat de Rocabertí és el fet que en els registres del Patrimoni Reial apareixen lligats entre ells, cosa que confirma l'existència d'una batllia única, alhora que aquesta batllia depèn del comtat d'Empúries.⁽⁴⁾

Les relacions aparentment cordials entre aquests dos llocs i el rei, que hem vist en el document de 1458, es veurien alterades amb l'esclat de la guerra civil pel maig de 1462. En un primer moment, els dos pobles es van mantenir a l'expectativa, no deixaven l'obediència del rei, però tampoc es pronunciaven obertament a favor seu ni a favor de la revolució. Si es vol és una mena de nedar i guardar la roba per veure quin caire prenen els esdeveniments, una cosa molt normal en aquells moments de confusió i d'alteració de l'ordre establert. Tampoc ens ha d'estranyar, ja que hi va haver municipis més importants i senyors feudals que van fer el mateix, i la guerra no es decidiria pas pel decantament a un o altre bàndol d'aquests dos pobles. De tota manera, durant l'estiu del 1462, la guerra ja havia pres un caire més greu i el posicionament es feia inevitable.

L'Alt Empordà va veure com a l'estiu de 1462 les actuacions militars l'afectaven ben directament, quan les tropes del rei de França, comandades pel comte de Foix, van forçar els passos del Portús-Panissars, defensats pel seu senyor jurisdiccional, el vescomte de Rocabertí Jofre VII, per anar a socórrer la reina Joana i l'infant Ferran assetjats a Girona pel comte de Pallars. Això s'esdevingué el 23 de juliol i només dos dies abans havien sortit del Voló, és a dir, que no es van entretenir en conquestes per la zona, sinó que van anar directes a la missió que tenien encomanada. El 22 d'agost, però, un altre contingent francès entrava de nou pel Portús-Panissars i començava una campanya per l'Alt Empordà. Sabem que Sant Climent Sescibes fou atacat per aquest contingent.⁽⁵⁾ El dia 24 els francesos van atacar Castelló d'Empúries, però fou un intent curt i fallit, alhora que n'intentaven un altre a Roses, on es van trobar amb l'oposició de les galeres de l'almirall Vilamarí, que tot i ser un afecte del rei Joan, era un desafecte dels francesos.⁽⁶⁾ Vista la incapacitat per reduir cap plaça important, aquestes tropes franceses marxaren cap a Girona on s'ajuntaren amb el comte de Foix i marxaren, juntament amb la reina i l'infant, cap a Barcelona. Veiem, doncs, com la guerra va passar fugaç però amb uns esdeveniments que devien deixar petja a l'Alt Empordà i més encara a Sant Climent (suposem que també a Espolla), perquè aquesta població va viure un atac dels francesos aliats de Joan II.

Suposem que aquest atac, juntament amb altres factors, com són el fet que un dels senyors feudals d'Espolla, el donzell Bernat Avinyó, tenia unes

4. Índex manuscrit de la secció Patrimoni Reial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, fol. 1 pel comtat d'Empúries, fol. 503 per Sant Climent Sescibes i fol. 1338 per Espolla.

5. Així ho comunica el comte de Pallars en una carta enviada des de Palamós als diputats el 25 d'agost de 1462. Veg. DE BOFARULL i MASCARÓ, Pròsper; DE BOFARULL i DE SARTORIO, Manel (ed.), *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona, 1858-1854, XXIII, pàg. 81.

6. En aquesta ocasió la carta del comte de Pallars està datada el 30 d'agost, també des de Palamós. Veg. DE BOFARULL i MASCARÓ, Pròsper, *op. cit.*, XXIII, pàg. 124.

posicions més properes al rei que no pas a la revolució, com veurem més endavant, o el fet que les viles importants de la zona, com Peralada i Castelló d'Empúries, estaven del costat de la revolució, va inclinar els dos pobles a passar-se del costat de la Generalitat.⁽⁷⁾ Aquest fet succeí abans del 17 de novembre de 1462, ja que és d'aquesta data quan, a través d'una carta,⁽⁸⁾ on Joan de Beaumont, lloctinent d'Enric IV de Castella, el nou rei que havia elegit la Generalitat, comunicava des de Barcelona al seu rei que tenia coneixement que la gent de Sant Climent Sescebes i Espolla no només s'havien sotmès a la seva obediència, sinó que també estaven disposats a "pendre les armes en servey del senyor rei nostre e offendre los enemichs e fer lo degut". En aquesta carta es disposava que siguessin tractats correctament i que els siguessin enviades armes i altres mitjans per tal que estiguessin preparats en el cas que se'ls necessités.

Després de la ràtzia francesa de l'agost de 1462, la guerra es va traslladar cap al sud, encara que esdevenia una amenaça constant perquè la frontera amb França, aliada de Joan II, s'havia acostat fins a les Alberes. El fet que Sant Climent hagués patit l'atac esmentat devia estar present i la por a patir-ne un de nou devia ser constant. Calia estar ben preparat i és per aquesta causa que s'inicià una guerra particular entre Sant Climent Sescebes, el castell, el poble emmurallat, i Espolla, el poble que no tenia defenses. En els registres de l'Arxiu de la Corona d'Aragó tenim uns documents ben interessants sobre la discussió jurídica d'aquest conflicte.

Aquesta discussió es remunta a una sentència de 1408 que no hem pogut localitzar i que es troba referenciada en un document d'acabada la guerra, quan els homes d'Espolla hi apel·len, però sobre aquest document tractarem més endavant.⁽⁹⁾ Per conèixer les línies principals d'aquesta sentència ens valdrem de la resolució del mateix conflicte dictada en temps del conestable Pere de Portugal, rei dels catalans entre 1463 i 1466,⁽¹⁰⁾ ja que en aquesta s'explica com funcionava la relació entre aquests dos pobles de la mateixa batllia, almenys fins l'esclat de la guerra.

Com ja hem vist, aquesta batllia comptava amb dos pobles jurídicament diferents, amb la particularitat que un era fortificat, Sant Climent, i l'altre, Espolla, no tenia un perímetre de muralles que el pogués defensar. Sembla que la sentència de 1408 establia que els habitants d'Espolla es comprometien a treballar en el manteniment i reconstrucció de les muralles de Sant Climent. A canvi, els d'Espolla es podien refugiar, en cas de conflicte, dintre del recinte de la força de Sant Climent. Però el pacte no es limitava a aquest intercanvi de feina per seguretat, sinó que a més les persones d'Espolla estaven

7. Així ho veiem en el document ACA, Intrusos, reg. 11, fol. 143 (*olim* 151), que tractarem més endavant. Sabem de l'existència d'un Bernat Avinyó, senyor de Biure d'Empordà que pel desembre de 1463 es comprometia a mantenir-se neutral als capitans de la Generalitat Pere de Belloc i Pere Joan Serra. Si es tracta del mateix personatge podem veure com la seva adhesió al bàndol realista trigà ben poc a materialitzar-se. (SOBREQUÉS, S., *op. cit.*, vol. 1, pàg. 264).

8. ACA, Intrusos, reg. 6, fol. 7.

9. ACA, Cancelleria, reg. 3459, fol. 183v.

10. ACA, Intrusos, reg. 30, fol. 16.

obligades a la reparació de les muralles del poble veí per una mena de servitud i, a més, es guardaven per a ells els treballs més durs.

Amb l'esclat de la guerra aquesta situació va canviar. No sabem per què, però en un moment puntual des de Sant Climent es va prohibir l'entrada dels d'Espolla per refugiar-se dintre de les seves muralles. La seva oposició era tal que no deixaven entrar ni les dones ni les criatures. No sabem si en l'atac francès del 22 d'agost de 1462 s'hi van poder refugiar o no. A més, van comptar amb el suport jurídic d'una sentència del diputat Pere de Belloch i del conseller de Barcelona Pere Joan Serra on es ratificava la prohibició de l'entrada dels habitants d'Espolla dintre les muralles de Sant Climent. La sentència d'aquests dos diputats no l'hem poguda localitzar, però d'ells sabem que el 15 de novembre de 1463 el rei dels catalans, Enric IV de Castella, els va nomenar capitans generals de l'Empordà amb poders molt amplis, no només per atacar Girona, sinó també per organitzar la zona per fer front a la guerra.⁽¹¹⁾ Sabem també que en les mateixes dates del seu nomenament (molt properes al conflicte que ens ocupa) estaven en aquestes terres i dirimien conflictes semblants al nostre. Així, el 26 de novembre del mateix 1463 el rei Enric els encomanava que dirimissin sobre la disputa entre Palamós, per un costat, i Vall-llobrega i Vila-romà, per l'altre, sobre si els homes d'aquests dos últims pobles es podien refugiar o no a Palamós.⁽¹²⁾

Segurament entre Espolla i Sant Climent hi havia un conflicte similar i aquestes dues persones van donar sentència que confirmava la posició de la gent de Sant Climent en contra dels habitants d'Espolla. Aquests últims devien considerar que aquesta decisió de Sant Climent, ratificada després pels capitans generals de l'Empordà, era una gran injustícia i no s'ajustava ni al costum, ni al dret, ni a la sentència de 1408, així que no es van quedar amb els braços creuats i ràpidament van iniciar una contraofensiva. Sabem que van presentar un recurs davant del rei dels catalans, el conestable Pere de Portugal, gràcies a una carta que aquest rei envià als homes de Sant Climent, des de Vilafranca del Penedès, el 7 de març de 1464.⁽¹³⁾ En aquesta carta, el rei comunicava a la gent de Sant Climent que li havia arribat una apel·lació dels homes d'Espolla contra la sentència de Pere de Belloch i Pere Joan Serra. El rei ordenava als de Sant Climent que en el termini de deu dies comparegués un representat davant del seu consell per respondre a la carta i alhora per escoltar la sentència definitiva que hauria de dictar ell mateix. Mentrestant, el rei també obligava, a la gent de Sant Climent, alliberar tots els presoners d'Espolla que tenien en el seu poder per aquest afer.

Aquesta última afirmació sembla evidenciar que aquesta disputa jurídica sobre la possibilitat de refugiar-se o no dintre de Sant Climent per part dels d'Espolla també originà un enfrontament físic. No ho sabem del cert, ni tampoc la magnitud que tingué aquesta topada, però amb el document següent sembla com si realment l'enfrontament hagués estat possible. Es tracta d'una

11. ACA, Intrusos, reg. 7, fol. 116v.

12. ACA, Intrusos, reg. 3, fol. 97v.

13. ACA, Intrusos, reg. 11, fol 15.

altra carta del conestable Pere de Portugal, datada a Barcelona el 25 d'agost de 1464.⁽¹⁴⁾ En aquest cas, el rei dels catalans es dirigia als homes d'Espolla i els ordenava que no s'entretinguessin en la fortificació i defensa que feien del casal de Bernat Avinyó,⁽¹⁵⁾ donzell d'Espolla, enemic seu, que com veiem ja s'havia decantat obertament al costat del rei Joan II. El document explica que van fortificar aquesta casa per la impossibilitat d'entrar a Sant Climent i van comptar amb l'ajuda del capità del rei, Joan de Silva, que els va proporcionar armes. El rei no volia que es defensés aquest casal, perquè “no és per tenir-se sinó a lança e scut”, és a dir, no estava preparat per resistir un setge. El rei obligava els habitants d'Espolla a refugiar-se dins de Sant Climent mentre posava en suspens el conflicte judicial que els enfrontava, ja que raons de guerra feien necessària aquesta decisió. El fons d'aquesta resolució temporal es deu a una estratègia militar per conservar una plaça forta en el territori i al fet que “la força del dit castell de Sant Climent sens la recullita de vosaltres [els d'Espolla] resta molt desguarnida e no ab tota la gent que li fa mester”. El rei imposava la pena de dos mil florins de multa si les persones d'Espolla no feien cas de l'ordre del rei, que manava que “vos reculliau ab tots vostres béns e viures en lo dit catell de Sant Climent e siau e stigau a ordinació del capità d'aquell”. A més de la multa, també hi trobem la fórmula de reprensió moral: “guardau-vos fer lo contrari si la gràcia nostra haveu cara e la ira e indignació e pena demunt dita desijau no encórrer”.

Sembla com si aquesta excepcionalitat anés lligada al fet que s'hagués produït un fet bèl·lic per la zona; podria ben ser que Pere el Conestable volgués tenir la plaça forta per tal d'ajudar els seus capitans del nord, el vescomte de Rocabertí i Joan de Silva, en la conquesta del castell de Palau-saverdera, que estava en mans reialistes. El setge de Palau va començar a l'abril de 1464 i fou desbaratat per un contingent que el rei Joan va enviar des de Girona el mes de maig. Aquest contingent estava comanat pel capità reialista de Girona Pere de Rocabertí, cosí del vescomte. Tanmateix, l'estratègia del Conestable sembla més una fórmula per tal de no perdre una plaça forta davant la presència d'un exèrcit enemic, com era el que havia anat a socórrer Palau, que podia fer corrieres per la zona.

La sentència definitiva va trigar una mica més a arribar: la va donar el mateix rei Pere de Portugal a Barcelona el dia 14 de novembre de 1464. En aquesta sentència, de la qual ja hem parlat anteriorment,⁽¹⁶⁾ el rei anul·lava l'antiga decisió de Pere de Belloch i Pere Joan Serra, per la qual els homes d'Espolla no podien refugiar-se dintre de Sant Climent, per més que els d'Espolla haguessin col·laborat en el manteniment de les muralles del poble veí.

14. ACA, Intrusos, reg. 11, fol. 143 (*olim* 151).

15. Per una descripció del Casal Avinyó d'Espolla, avui coneguda com Cal Marquès o Casa del Marquès de Camps, veg. BADIA, Joan, *L'Arquitectura medieval de l'Empordà*, Diputació de Girona, Girona, 1977-1981, vol. 2A, pàg. 159-170. En aquesta obra també es pot trobar una descripció de l'estat en què es troba la muralla de Sant Climent Sescebes; veg. vol. 2B, pàg. 259-268.

16. ACA, Intrusos, reg. 30, fol. 16. Al foli següent de la fi de la sentència, el 17v, hi ha l'executòria de la sentència amb la mateixa data.

*Torre de l'antic
Casal Avinyó
d'Espolla avui
conegut com
Cal Marquès.*

La sentència de Belloch i Serra va ser motivada perquè “tunc [...] homines de Santo Clemente odio habebant homines de Spodolia et sempre laborarunt ad redigendum eos ad huius modi servitutem et ad male tractandum eos”. Sembla clar que els de Sant Climent no volien de cap de les maneres gent d'Espolla dintre les seves muralles. El rei no només va anul·lar la sentència en sí, sinó que també va anul·lar la servitud que la sentència dels diputats imposava als d'Espolla, ja que havien de treballar en les muralles sense esperar-ne cap compensació. Això, segons la sentència reial, no s'ajustava al dret vigent, i a més, en l'ús i costum antics els d'Espolla sempre s'havien costejat el refugi a Sant Climent amb els seus treballs de reparació i manteniment. Al final, la decisió és salomònica i retorna a allò mateix que hi havia abans del conflicte entre els dos pobles, és a dir, que a canvi de treballs en la reparació de la força de Sant Climent Sescibes, els homes d'Espolla s'hi podrien refugiar sense cap cost afegit, tal com disposaven les sentències dels antics comtes. Per altra banda, es disposava que els de Sant Climent no tenien jurisdicció sobre els habitants d'Espolla i els d'Espolla no devien cap mena de servitud a Sant

Climent. L'apel·lació de la sentència dels diputats va ser revisada per Gaspar Vilanna, doctor en ambdós drets, i el document va ser firmat per Jaume Agüher, síndic d'Espolla, i Jacob Gibert, síndic de Sant Climent.

Deu dies després, el 24 de novembre de 1464, el rei Pere de Portugal comunicava al vescomte de Rocabertí i al donzell Pere Senespleda, capità de la vila de Roses, la seva decisió sobre el conflicte entre Sant Climent i Espolla.⁽¹⁷⁾ El rei justificava aquesta sentència per les necessitats de la guerra i per tenir una força ben defensada a la zona. Però al mateix temps, ordenava al vescomte de Rocabertí que anés personalment a Espolla, acompanyat de dos experts neutres “*pactum non suspectos*”, per tal de comprovar si el Casal Avinyó era suficient per protegir la gent d'aquest lloc i li ho comunicés ràpidament i de la seva pròpia mà. Sembla com si amb la sentència els habitants d'Espolla no n'haguessin tingut prou i no volguessin dependre més dels de Sant Climent per defensar-se. Per aquesta raó, i al·legant, segurament, la fortificació que havien fet del Casal Avinyó amb el capità Joan de Silva, van demanar al rei la possibilitat d'autodefensar-se en aquest lloc; o potser el rei tan sols volia tenir el lloc ben defensat i no trobar-se amb sorpreses desagradables.

Els arxius no ens donen més dades sobre la continuació del conflicte durant la guerra. Tampoc sabem si el vescomte de Rocabertí arribà mai a anar a Espolla per comprovar les defenses d'aquest lloc. Segurament amb l'elecció de Renat d'Anjou el 1466 com a rei dels catalans i amb el suport que va rebre de tota la noblesa gironina el 1469, la guerra es va allunyar de la zona. De tota manera, Sant Climent i Espolla devien ser un punt estratègic per l'entrada de contingents francesos pel pas del coll de Banyuls. Ara els dos pobles devien veure com els antics enemics que els havien atacat el 1462 es convertien en els seus protectors. Segur que ho eren, perquè així mantenien un pas tan estratègic com és el coll de Banyuls, un camí entre les Alberes des d'on es controla el mar.

No és fins al febrer de 1472 que tornem a tenir una notícia d'aquests llocs. En la campanya definitiva per reconquerir l'Alt Empordà i on el rei Joan II va utilitzar el gros del seu exèrcit, Bernat Hug de Rocabertí, castellà d'Amposta, poeta i germà del capità reialista abans citat Pere de Rocabertí, conqueria Espolla.⁽¹⁸⁾ Aquesta conquesta s'ha de situar en el marc dels esforços per tal d'assegurar el setge definitiu sobre Peralada, tal com abans s'havia fet amb Figueres i després es faria amb Roses i Garriguella. No ens sembla que els enemics fossin la gent d'Espolla o els de Sant Climent, sinó que els enemics reals eren els francesos, que tenien un bon destacament per controlar els passos estratègics sobre les Alberes.⁽¹⁹⁾ Amb els passos nets

17. ACA, Intrusos, reg. 17, fol. 173v.

18. Veg. ZURITA, Jerónimo, *Anales de la Corona de Aragón*, XVIII, 38 (ed. d'Ángel Canellas. Saragossa, CSIC), i GARCÍA DE SANTA MARÍA, Diego, “Vida de don Juan II de Aragón”, dins la *Colección de documentos inéditos para la historia de España*, Madrid, 1888, vol. LXXXVIII, pág. 175-351.

19. Per veure la importància d'aquests passos a l'edat mitjana és molt interessant l'estudi de PONSICH, Pere, “Les voies antiques du Roussillon en Empordan à travers la montagne de l'Albère”, dins *Les routes du sud de la France*, Colloque du Comité des Travaux historiques et scientifiques, París, 1985, I, pàg. 13-31.

d'intrusos el setge de Peralada es podia realitzar amb més tranquil·litat. No fou així perquè els francesos atacaren el campament reial des de Castelló el 4 d'abril, però tot i l'espectacularitat de l'atac, el setge es renovà i Peralada es rendia a Joan II amb unes condicions molt avantatjoses el 19 de maig. Malgrat una nova incursió francesa, provinent del Rosselló (no sabem si van passar pel coll de Banyuls o per Portús-Panissars), que va assetjar el rei temporalment a Peralada, Castelló d'Empúries va ser conquerida el 20 de juny i la guerra s'anava liquidant a l'Alt Empordà.

Tot i la fi de la guerra a Catalunya que suposà la Capitulació de Pedralbes del 24 d'octubre de 1472, el conflicte entre Sant Climent i Espolla no s'havia acabat. La resolució final del conflicte dictada per Pere el Conestable, rei dels catalans, no era vàlida per la nova cancelleria de Joan II. Així que per resoldre qualsevol mena de dubte, la gent d'Espolla va presentar un nou recurs davant de l'Audiència del rei. En aquest document⁽²⁰⁾ s'obliga la gent de Sant Climent a fer cas de la sentència del 8 d'abril de 1408 i de la qual ja hem parlat anteriorment. Com ja hem dit, suposem que en aquesta sentència s'establia que els homes d'Espolla compraven la seva seguretat a la gent de Sant Climent a través del seu treball de manteniment i reparació de les muralles d'aquest últim poble. A més, s'imposava una multa als de Sant Climent de vuit lliures i dos sous barcelonesos per tal de costejar el procés, ja que les seves demandes estaven fora de tota lògica.

A partir d'aquests moments els documents callen definitivament sobre el conflicte entre els dos pobles. No sabem el paper que van jugar aquests en les guerres de 1472-1475 per recuperar el Rosselló. De ben segur que fou important, perquè estan situats en un lloc de pas molt estratègic sobretot si pensem que el rei Joan va organitzar la conquesta de les terres del nord de les Alberes des de Figueres, Peralada i Castelló i que el camí del coll de Banyuls estalvia un bon tros si es vol anar des de Castelló a Perpinyà sense passar pel Portús. No sabem tampoc si en les ràtzies dels francesos de l'estiu del 1475, quan després de conquerir tot el Rosselló, van entrar a l'Empordà i van conquerir Sant Llorenç de la Muga o si en els saquejos de l'estiu següent que afectaren tota la zona nord de la comarca, la gent d'Espolla es va refugiar al recinte emmurallat de Sant Climent o al Casal Avinyó. Aquestes correries i pillatges francesos, per bé que devien tenir alguna pausa, com la de l'estiu de 1477, van durar ben bé fins a la conquesta definitiva del Rosselló per part de Ferran el Catòlic el 1493. Els nous enfrontaments que veurien aquests dos pobles molts anys després per la zona ja serien en guerres hispanofranceses de l'edat moderna, en les quals de poc servien els recintes emmurallats medievals, com els de Sant Climent, i la població civil es veuria molt més afectada.

La disputa jurídica es va acabar amb les sentències, però el que no es va acabar foren els recels entre els dos pobles. Alguna cosa devia passar perquè els de Sant Climent no volguessin els habitants d'Espolla dintre de les seves muralles, i els d'Espolla no devien oblidar fàcilment que en un moment de

20. ACA, Cancelleria, reg. 3459, fol. 183v.

*Restes del portal
que donava
entrada al
recinte
emmurallat de
Sant Climent
Sescebes.*

conflicte no els havien deixat refugiar-s'hi, malgrat els pactes establerts. Aquests fets no es devien esborrar fàcilment de la memòria col·lectiva i hi devien perviure durant unes quantes generacions.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

ACA, Cancelleria, reg. 3364, fol. 31.

Barcelona, 5 de desembre de 1458.

Molt alt e virtuós príncep e senyor.

En lo comdat d'Ampúries ha dues universitats pobres, la una appellada Sent Climent e l'altra appellada Spolla, les quals són situades en lochs stèrils e agrests e, per ço, en temps passat, per tal que aquelles se conservassen e los poblats en aquelles pus fàcilment hi aturassen, los senyors passats e, signantment, los consellers de Barchinona, tenint lo dit comdat de Empúries, atorgaren algunes gràcies privilegis e libertats per tal

que ab aquelles quietament e libera se poguessen regir e governar, segons altres universitats àn acostumat de regir e governar. E axí les dites universitats e singulars de aquelles àn viscut e són regits e governats fins açí pacíficats e quieta. Mas per tal com lo dit comdat és tornat en mans e poder de vostra real majestat, les dites libertats e privilegis per los dits consellers atorgades són stades prescrites, e axí les dites universitats romanen sens orde e regiment algun en gran dan de aquelles e dells singulars de aquelles. Per tant, recorrent a vostra reyal majestat, aquella humilment supliquem que, per conservació e utilitat de les dites universitats e singulars de aquelles, vulla atorgar a cascuna de aquelles les gràcies següents per les quals contínuament pregaran a Nostre Senyor Déu per la prosperitat de vostra reial majestat qui tanta gràcia liberalitat los haurà feta, en gran benefici e utilitat llur com seus. Les dites gràcies e libertats les dites universitats no-s puguen ben regir e conservar ans venceam a total dreticció e de població.

Primo, que cascuna de les dites universitats e los habitants de aquelles o la major part, en la festa de Sent Johan de mes de deembre, puguen elegir dos hòmens de la universitat los quals sien cònsols, e axí mateix cinch hòmens per consellers. Los quals cònsols ab los cinch consellers puxen regir, tractar, procurar, mantenir e defensar lo bé públich de les dites universitats e singulars de aquelles, que seran elegits, e fer totes e sengles coses que los cònsols o jurats de les altres universitats de Cathalunya són tenguts e àn acostumat fer.

Ítem, que après cascan any, en la dita festa, los cònsols ab los cinch consellers eleguesquen altres dos cònsols e cinch consellers per l'any següent en cascuna de les dites universitats, qui hagen la dita potestat e càrrech en lo preceden capítol contengudes.

Ítem, que los cònsols que ara primerament s'elegiran, ans que usen del dit ofici, hagen a prestar jurament en poder del batle de les dites universitats on seran elegits, que bé e lealment se hauran en lo dit ofici de cònsol, a utilitat de la cosa pública de les dites universitats e singulars de aquelles; e los cinch consellers hagen a prestar lo dit jurament en poder dels cònsols que seran elegits. E après, cascan any, cascuns cònsols, ans que usen del llur ofici e potestat, hagen a prestar lo dit jurament en poder dels cònsols vels, e los consellers en poder dels cònsols qui novelament seran elegits.

Ítem, que cascuns cònsols, après que serà finit l'any de llur regiment, hagen a donar bo, leyal e suficient compte e rahó de llur regiment, e de ço que hauran administrat, e de ço que hauran rebut e despés, en poder de dues persones que cascuna de les dues universitats o los cònsols o consell elegiran, les quals persones hauran poder de hojr los dits comptes, impugnar o aprovar aquells, segons que trobaran ésser fahedor, e de fer difinicions, les quals persones per hojr los dits comptes, cascuna de les dites universitats, puixa elegir e mudar tota volta que li serà vist faheedor.

Ítem, que en la dita festa, cascuna de les dites universitats o major part de aquelles, e après cascan any, los dits cònsols o consell puguen elegir dos prohòmens de cascuna universitat qui sien appellats sobreposats, los quals hagen facultat e potestat, cascuns en la sua universitat, de conèxer, sentenciar, determenar totes qüestions e debats de fites, camins, vies, bardices, rechs, arbres plantats e plantadós, raps, agulles e de totes altres servituts de terres d'alberchs. E ço que los dits sobreposats diran, sentenciaran e declararan sia tengut per observat per la universitat e singulars de aquella. E que los dits sobreposats en les dites qüestions puguen prendre sumàriament e de plan e puguen reebre jurament de testimonis e totes altres coses fer qui sien necessàries e demostrans de la veritat e decisió de les dites qüestions. De la qual determinació no se'n puixa interposar sinó una apel·lació al batle del loch, lo qual batle haja a determinar la dita causa de apel·lació al consell de dos o tres prohòmens de la universitat sumàriament e sens scrits e de la determinació del batle no sia lícit ni es puxa apel·lar per qualsevulla de les parts

Ítem, que cascuna de les dites universitat, congregada ab so de campana, pugua constituhir síndich o síndichs e procurador hu he molts per affers concernents utilitat de cascuna de les dites universitats e singulars de aquelles e benefici de aquelles, axí a plets com a negocis, e que aquells puguen revocar e mudar, axí com bé-ls serà vist fahedor. E que cascuna de les dites universitats se pugua, al so de campana, congregar per constituhir e revocar los dits síndichs o procuradors tota volta que-ls serà vist fahedor.

Ítem, que axí matex que cascuna universitat e consell puguen elegir, cascun any en la dita festa una persona que sia appellada mostaçaff, la qual haja a veure e capir en son terme sobre los pesos e mesures, e axí mateix pugua smenar e aprovar totes carns e peix que en la dita parròquia e terme se faran, talaran o vendran, e no-res-menys pugua fer girar al castell tot peix qui passarà dins los límits o termes de aquell e, si la vila n'i havia menester puxa fer vendre a aquells qui comparar ne volrran per aquell for que lo dit mostaçaff servarà o conexerà.

Ítem, que com sovint se esdevenga que la cort de Castelló bandege moltes persones, les quals se'n vénen en los dits castells e térmens, e a què són acullits ignorant los dits bandegements, que plàcia al dit senyor rey atorgar a les dites universitats e singulars que, per acullir los bandejats, no sien cayguts en pena alguna si donchs no eren publicats ab veu de crida en los dits castells de Sent Climent o universitat de Spolla.

Ítem, que sia de sa mercè voler loar a procurar e confirmar a cascuna de les dites universitats tots e sengles privilegis e libertats per los comtes passats atorgats a les dites universitats, e usos, e bons costums de aquells, manant ab bona pena a tots e sengles oficials que aquells vullen tenir e servir e en res no violen aquells.

Ítem, que sia de sa mercè voler-los atorgar licència de poder caçar perdius, conills e altres caces de dia e de nit servant la Constitució de Cathalunya novament sobre la caça de les perdius feta.

Ítem, que cascuna de les dites universitats pugua los fruyts e affere que hauran anar venir lla on bé los sera vist fahedor.

Per tal que ells ab millor avantatge llur vench les dites cases com ells sien poblats en tals parts que ab gran treball passen llur vida e per ço es menester per conservació de aquells sien en moltes coses privilegiats.

El rei accepta tots aquests punts.

II

ACA, Intrusos, reg. 6, fol. 7.

Barcelona, 17 de novembre de 1462.

El lloctinent del rei dels catalans Enric IV de Castella, Joan de Beaumont, comunica al seu rei que els habitants de Sant Climent i Espolla no només s'han unit a la seva causa, sinó que també estan disposats a pendre les armes per defensar-la.

III

ACA, Intrusos, reg. 7, fol. 116v.

Barcelona, 15 de novembre de 1463.

El rei nomena al diputat Pere de Belloch i al conseller de Barcelona Pere Joan Serra capitans generals de l'Empordà, amb més poder que el baró de Cruilles amb la finalitat d'atacar Girona.

IV

ACA, Intrusos, reg. 3, fol. 97v.

Barcelona, 26 de novembre de 1463.

Carta al diputat Pere de Belloch i al conseller de Barcelona, Pere Joan Serra, on se'ls ordena que dirimeixin sobre el conflicte que enfronta Palamós, per un costat, i Vila-romà i Vall-llobrega, per l'altre, sobre si els habitants d'aquests últims llocs es poden o no refugiar a Palamós.

V

ACA, Intrusos, reg. 11, fol. 15.

Vilafranca del Penedès, 7 de març de 1464.

Pere de Portugal s'adreça als homes de Sant Climent i els comunica que li ha arribat una apel·lació interposada pels homes d'Espolla a la sentència de Pere de Belloch i Pere Joan Serra. El rei ordena que en deu dies els de Sant Climent compareguin davant seu per resoldre l'apel·lació i que mentrestant alliberin totes les persones d'Espolla que tenen arrestades per aquest motiu.

VI

ACA, Intrusos, reg. 11, fol. 143 (olim 151).

Barcelona, 25 d'agost de 1464.

Pere de Portugal ordena als homes d'Espolla que mentre no hi hagi una sentència definitiva donada per ell mateix sobre el conflicte que tenen amb els homes de Sant Climent, es refugiïn dins les muralles d'aquest últim lloc ja que així hi ha més probabilitats d'èxit davant d'un atac enemic i que deixin els treballs de fortificació del Casal Avinyó d'Espolla perquè no és prou segur per resistir un atac. Aquesta resolució és temporal, motivada per les causes de la guerra, i no tanca, sinó que només suspèn, el conflicte jurídic que mantenen els dos pobles.

VII

ACA, Intrusos, reg. 30, fol. 16.

Barcelona, 14 de novembre de 1464

Sentència definitiva al conflicte jurídic de les muralles de Sant Climent entre aquest poble i Espolla. En aquesta sentència es reconeix el dret de la gent d'Espolla a refugiar-se dins les muralles de Sant Climent sempre i quan col·laborin en les tasques de manteniment i reparació, també els eximeix de qualsevol servitud envers Sant Climent. La sentència revoca l'anterior dels capitans Pere de Belloch i Pere Joan Serra, que va ser revisada per Gaspar Vilanna, doctor en ambdós drets al servei del rei dels catalans. Al final d'aquesta sentència hi ha copiada l'executòria.

VIII

ACA, Intrusos, reg. 17, fol. 173v.

Barcelona, 24 de novembre de 1464

Pere de Portugal comunica al vescomte de Rocabertí i a Francesc Cenespleda, donzell i capità de la vila de Roses, la sentència que ha donat al conflicte que enfrontava els de Sant Climent i els d'Espolla sobre l'afer de les muralles. A més, ordena al vescomte inspeccionar el poble d'Espolla i comprovar si el CSasal Avinyó és suficient per protegir la gent d'aquest lloc.

IX

ACA, Cancelleria, reg. 3459, fol. 183v.

Barcelona, 9 de desembre de 1472.

Joan II confirma la sentència del 8 d'abril de 1408 en contra dels de Sant Climent sobre un conflicte amb els d'Espolla i els obliga pagar la quantitat de vuit lliures i dos sous barcelonesos per les costes de tot el procés.